

НОВИ ПОДАТОЦИ ЗА КИРИЛА ПЕЈЧИНОВИЌА

од

Х. Поленаковиќ

1) ЗАШТО „УТЈЕШЕНИЕ ГРЈЕШНИМ“ НА КИРИЛА ПЕЈЧИНОВИЌА НЕ Е ПЕЧАТАНО ВО БЕЛГРАД?

Анализирајќи го пред неколку години делото на Кирила Пејчиновиќа „Оутџешение грѣшнымъ“, како гласи скратено насловот на второто дело на едниот од родоначалниците на македонската книжевност во почетокот на XIX век¹ и барајќи ги разложите зашто Утешението не е печатено во Белград, кога таму, за да се печати во белградската печатница, го испратил Кирил Пејчиновиќ своето дело — изреков мисла дека: „У кнежевој канцеларији, у одељку цензуре, можда би се могао наћи какав податак који би бацио мало више светлости на ово занимливо питање“².

И навистина, мојата претпоставка се покажа точна. Кога ми се даде можност, јас ги разгледав архивските списи во Државната архива во Белград и најдов еден дел од документите што го разјаснуат прашањето кое не ми беше порано јасно и за кое во науката не беше даден одговор.

Документите што ги објавувам не се сите документи што зборат за ова прашање. Барем уште еден документ постои кој, поради немањето време, не стигнав да го пронајдам, што не причинуе, инаку, големи тешкотии, при добрата состојба на архивските списи во Државната архива во Белград³. Не инсистирав, покрај тоа, и заради известieto

¹ Д-р Х. Поленаковиќ, Кирил Пејчиновиќ-Тетоец и негово Утјешение грјешним. Поводом стогодишњице штампања Утјешениа, Хришћанско дело (Скопје) V, 1940, стр. 359—376, и посебно;

² Наведеното дело, стр. 8 на сепаратот;

³ Државната архива во Белград — спрема она јас што можев да видам и нешто да испишам—е еден прворазреден извор за изучавањето на политичката, економската, калтурната и просветната историја на Македонија во XIX век. Речиси сите појави во Македонија во XIX

што ми го даде мојот професор д-р Петар Колендиќ, кој исто така работајќи во Државната архива го нашол и последниот архивски спис, што се однесе до ова прашање. Тој спис — одговорот на Кирила — за кој не знам да ли е аутограф на нашиот книжевник — сигурно ќе го објави проф. Колендиќ. *

Јас ги објавувам само оние документи што сум ги сам нашол. Од нив денеска ни стануе јасна историјата на опитот во белградската печатница да се печати Утјешението на Пејчиновиќа. Дури сега стана јасно зашто Утјешението на Пејчиновиќа не можеше да излезе на 1834 година во Белград, туку излезе шест години подоцна во Солун. Како што ќе се види од документите, главните кривци се духовните власти, духовната цензура, на која нарочито многу и пречеле турските зборови во Кириловиот јазик. Од друга страна јасно избива широкото сваќање на кнеза Милоша и неговата готовност да го објави во својата печатница бесплатно делото на „некој игумен тетовски Кирил“; неговата готовност која така широко ја укажувал на сите Славјани што кај него-во оваа смисла — барале помоќ, позната е во врска со печатењето на знатен број бугарски дела на обата Неофита. Еве, и во нашиот случај, тој бил спремен да го помогне Кирила Пејчиновиќа. Разбира се дека зад тоа се криеле далекосежни негови политички планови. Преку лицата што се префрлувале од балканските области под Отоманската царевина, Милош прибирал податоци за населението во односните области, за движењата што во тие области се појавувале, и според нив го подесувал својот став спрема Портата... Почитот, што Кирил го осеќал спрема Милоша, оставил виден траг во Поменикот на Лешочкиот манастир св. Атанасија. Во тој Поменик, спрема описот на Б. Цонев, покрај разни имиња, во групата каде се поменуат една група духовни лица, се навоѓаат и овие: „Милош кнеза. Люубица Кнежина. Миланъ. Михаилъ. Феодоръ.

век, во разен вид и преку различни извештаи на бројни печалбарски тајфи што од Македонија одеа за Србија, или преку Србија за во други краишта на Југославија и во Средна Европа, оставиле траг во актите на Државната архива во Белград. Од Пејчиновиќа, и уште од порано, па до крајот на минатиот век, најголем дел од нашите културни работници, што имале работа во Србија, се забележени во актите на Државната архива во Белград. И издавачот на разни книги Јоан Димитриевич-Охриданин, и Миладинови, и Прличе, и Цинот, и Пуљевс и и разни наши просветни работници од Пиринска и Егејска Македонија по разни поводи се наоѓаат во некои од многубројните списи на Државната архива во Белград. Од таа страна она е еден непресушен извор. Еден значаен податок — извлечен од списите на Државната архива во Белград — што збори за печатницата во Ваташа, неодамна го објави проф. Петар Колендиќ (во Нова Македонија од 29-XI-1946 г.).

Вишна“. А тоа е целата најблиска фамилија на кнеза Милоша⁴.

Првиот документ што збори за ова прашање гласи:

„Ваше високопреосвященство,
почитаемый Господине!

Приключавамъ вамъ овдѣ едно сочинѣніе нѣкогъ Игумена Тетовскогъ, Кѣрила, съ препорукомъ, да га у печатни печатати дате. Сочинитель е священо лице, а предметъ, о комъ пише, къ совѣтима священическимъ клони се: Зато и препоручуемъ исто дѣло високопреосвященству вашему. Я самъ обеѣао Сочинителю печатати нѣгову кнѣгу бесплатно съ 500 образаца; зато уздам се да ѣете и вы учинити наредбу да и корректура безплатежно буде; имате людѣй, кои ѣе моѣи исто дѣло извршивати. Но будуѣи да ми се чини, да исто сочинѣніе и друге корректуре требуе, то ест поправлѣнія нѣга самогъ: то судимъ да ѣете добро учинити, ако и ову къ оној корректури у колико могуѣе буде, присоедините. Смысль цѣо сочинѣнія неѣете зар моѣи поправляти, аль текъ што е бѣзъ смысла, дайте му смыслъ, и што е противу или без правописанія, помозите у томъ, а друго веѣъ како е, само некъ Игумену испуни се желя. Призовите дакле Бермана, и одма ово дѣло започните, да пре готово буде.

У осталом препоручуѣи се Свѣтимъ Молитвама вашимъ, съ почитаніемъ всамъ вамъ готовѣишій.

У Пожаревцу
22 Декември 1834
№ 4204“.

Милошъ Обренвиѣъ
князь Сербскій

Овој акт примен е во Крагуевац на „23 дек. 1834“ и се наоѓа во актите на Епископијата за месец декември 1844 година.

Вториот акт што збори за прашањето на Утјешение грѣшним гласи: „Въ Бѣлградѣ 29 феврарія 1836.

Преподобнѣишемъ Игѣмнѣ Тетовскомъ,
Господинѣ Куриллѣ

Егш Свѣтлостъ Госвдаръ князь Сербскій благоутробниѣ (!) своимъ рѣшеніемъ опрѣдѣлили сочиненіе игѣмена тетовскагш Монастиря Господина Курилла, подъ заглавіемъ: „Утѣшеніе Грѣшнымъ“ въ здѣшнѣй Типографіи до пять свѣтъ екземпларшвѣ, своимъ иждивеніемъ

⁴ Б. Цонев, Опис на славјанските рѣкописи в Софиската народна Библиотека, том II, Софија 1923, стр. 506–511.

печатати, съ тѣмъ условіемъ, аще цензѣра Дѣховная шбрыщеть, какъ оное ко созыданію правовѣрихъ служило бѣдетъ. въ противномъ слѣчаи да обявитъ помянѣтомъ Сочинителю причины, не позволяющыя печатати оное.

Въ слѣдъ сегш высочайшаго налога цензѣра Дѣховная помянѣтое дѣло посмотрѣла, ѿ шбрѣтши многія въ немъ разнагш рода погрѣшности, не могла дати соизволеня я своегш къ печатанію тогш, ѿ ѿзлагаеть здѣ причины сегш своегш рѣшенія. наже сѣтъ:

1. Что въ сочиненіи томъ многая странная реченія, кромѣ ѿкаковыя нѣжды ѿупотреблена, еже весь языкъ въ немъ ѿспорчи.

2. Что не точію никаковъ порядокъ въ предмѣтѣхъ въ реченномъ дѣлѣ не шбрѣтаеться, но и таковая примѣшена, наже ѿнюдъ никаковагш ѿтношеня къ заглавію книги не ѿмѣють.

3. Что въ немъ небесная въ дерзкомъ сравненіи со земными представлена, ѿ тая самая непристойными странными реченіями ѿражена, ѿ аки шбезсвященна.

Вся сія неприличная въ книжѣ ѿпредѣленіе ѿмущей созыдати правовѣрихъ во благочестіи шправдають. Дѣховнѣю Цензѣрѣ въ ѿснованіихъ своихъ коихъ силою тѣже печатати возбранила“

Овој акт, кој треба да е дефинитивната редакција на соопштението што му било испратено на Кирила Пејчиновиќа, заведен е под бр. 185.

Но заедно со овој акт, под истиот број, постои и еден концепт на истиот акт. Тој е и поопширен и често е преуртуван на извесни места.

Поради занимливоста на истиот и заради тоа дека концептот е по обимен а и заради тоа дека стварно не ми е познато кој текст Кирил Пејчиновиќ го примил, и на кој одговорил, го соопштуам овдека и другиот акт на духовната цензура.

„Егш Свѣтлостъ, Госѣдар Князь Сербскіи, Милошъ Обреновичъ [последните два збора се прецртани] благоутробнимъ Своимъ рѣшеніемъ дозволили [прѣбришан зборот, а над него напишано: определли] сочинение: Архіандрита [прѣбришан зборот и над него напишано: игумена] Тетовскаго Монастиря, Господина Кирилла, подъ заглавіемъ: „Утѣшеніе Грешнымъ“ въ здѣшней Тѣпографіи до пять сотъ екземпларовъ своимъ иждивеніемъ печатати, съ тѣмъ условіемъ, аще Цензѣра Дѣховная найдетъ ѿако тое сочинение (прѣбришано, и уште неколку збора) ко созиданію правовѣрихъ служити бѣдетъ. По ова со печатарски, коректурен, знакъ во левата половина на страницата се дава текстот од.

начисто даденото писмо, кое горе се објавуе и тоа од зборовите: „въ противном .. до точката 1. Во точката 1. место „том“ стои „сем“ и уште неколку слични самојазични разлики. Точката 2. еднаква е со 2. точка од чистиот препис, со неколку ситни, јазично-стилски, промени. Точката 3. истоветна е со точката 3 од чистиот препис. — Разликите се дадени во текстот писан на десната половина на листот. По зборовите: „ко соиздани правовѣрнихъ служити будет“ идет овој текст: „Но понеже Цензура Духовная при прочтении помянутаго сочинения безчисленныя (зборот пребришан и преку него написано: многія) почти различнейшаго рода погрѣшности, ко удержанію от печатанія слѣжити могущія, въ томъ же примѣтила: того ради оное печатати ѿ возбранила. — И да не бы Духовная Цензура возбраненемъ симъ сомлѣніе негли нѣкое ѿ важности ѿснованія своего къ томъ нѣкихъ возродила; то ко раженію сегшъ подозрѣнія ѿ свидѣтелствованію своихъ ѿснованій таяже по рядѣ изложити ѿпрѣделила, и ѿбу:“

1. Сочинение сіе, „Утѣшеніе Грѣшнѣмъ“ по самомъ шглавленію предпоставляетъ книгѣ церковнѣю, которая всегда соиздание правовѣрныхъ за цѣль имѣти, ѿ языкомъ чистимъ вразумителна писана бити должна: а оно свойство сегшъ конечно лишается.

2. Церковъ наша книги церковія предисловіями украшати не ѿбичествуетъ; ѿ аще би гдѣ таково изъ важнейхъ причинъ нужно било, то бы воистинѣ со всякою тонкостію ѿ благоразуміемъ сочинено быти должно: обаче предисловіе предсловѣтаго сочинения не токмо не содержитъ въ семъ требѣмаго израженія ѿ изясненія, подобающа тонкость ѿ нуждный порядокъ, но паче ѿсчисленіемъ безмѣстныхъ ѿ непринадлежащихъ, нарочно чужихъ, а именну тѣрецкихъ именъ преисполнено, непорядачными изложеніями смѣшено и повсе разстроено, что ѿ имене предисловія недостойно.

3. Въ цѣломъ сочиненіи томъ не нахоятся знацы препинателни, каковыхъ всяка книга, много болшесоцева (?) требало бы; — къ томъ недостойными сравненіями лица Богоматере по мѣстѣмъ ѿбезсвяшено, употребленіемъ ѿ паки чужихъ а именну тѣрецкихъ книгамъ церковнымъ неприличныхъ именъ испорено, ѿ на колець цѣлая книга: Утѣшеніе грѣшнымъ въ порядкъ ѿ ясности ѿскѣдѣваетъ.

Сія сѣтъ причини, коихъ ради Духовная Цензура частопомянута сочинение печатати не дозволило.

Најпосле во протоколната книга на Митрополијата за 1836 г. под бр. 185 се бележи следното: „Кврѣллу“

Игумну Тетовскому явлѣно, да се књига нѣгова под заглавiем: Утѣшение грѣшнымъ, печатати не може“.

Ова се документите што јас ги исписав од Државната архива и од кои ни се разјаснува историјата на опитот, Утјешенијето на Пејчиновиќа да се печати во Белград. Иако со извесни погледи на цензурата во однос на Пејчиновиќевото дело не можеме да се сложиме, оцената нејзина е во голема мера точна и оправдана. Доста мани има тоа дело на нашиот препородител. Едино можеме да жалиме што тоа дело не излезе тога кога беше написано, што би му дало на Пејчиновиќа поголем елан и што би како резултат имало можда уште некое дело; од друга страна пак може дека е и добро што делото на Пејчиновиќа не излезе во белградската печатница. Немајќи можност своето дело да го печати во Белград, Пејчиновиќ одигра прворазредна улога во обновуењето на солунската печатница на Папа Теодосија архимандрита синаитскога; треба да се прочитаат одушевените славоспевки што печатарот Папа Теодосија му ги дава на Пејчиновиќа во својот предговор кон Утјешението, па да се сватат напорите на Пејчиновиќа за подигање на една печатница на нашиот терен.

Резюме

1) ПОЧЕМУ „УТЕШЕНИЕ ГРЕШНЫМ“ КИРИЛЛА ПЕЙЧИНОВИЧА НЕ ПЕЧАТАЛОСЬ В БЕЛГРАДЕ?

Харалампие Поленакович

Харалампие Поленакович, уже долгое время занимающийся исследованием жизни и деятельности Кирилла Пейчиновича, анализируя в 1940 г. сочинение Пейчиновича „Утешение грешным“, подчеркнул, что в Государственном архиве в Белграде должны находиться документы, по которым бы могло быть выяснено, почему это сочинение Пейчиновича не было напечатано в Белграде.

В этой статье, Х. П. публикует три документа, выясняющие этот вопрос.

Первый документ — это письмо сербского князя Милоша адресованное „духовной цензуре“ — митрополиту сербскому. В этом письме, датированном 21-ХII-1834 года. Милош извещает митрополита что он решил отпечатать, на свои средства, в 500 — ах экземплярах, сочинение тетовского игумена Кирилла (Пейчиновича); рукопись его он посылает цензуре, с тем чтобы она оценила содержание с точки зрения религии и если последует разрешение, оно тотчас же будет отдано в печать.

Второй документ имеет два варианта. Это ответ митрополита, посланный 29-II-1836 года, Кириллу Пејчиновичу. Оба варианта свидетельствуют, что духовная цензура не разрешает печатать сочинение Пејчиновича, по следующим причинам:

1. Рукопись изобилует иностранными словами (турецкими);
2. Книги религиозного содержания, как это принято, пишутся без предисловия (сочинение Пејчиновича имело предисловие, которое не понравилось цензуре);
3. Параллели, которые проводит Пејчинович между Богородицей и обычными смертными лицами — оскорбительны;
4. Распределение материала, точно так же как и интерпункция, не хороши.

Résumé

1) POURQUOI LA „CONSOLATION DES PÉCHEURS“ DE CYRILLE PEJČINOVIĆ N'A PAS ÉTÉ IMPRIMÉ À BELGRADE ?

par

Haralampije Polenaković

H. Polenaković, qui depuis longtemps se consacre à l'étude de la vie et de l'oeuvre de C. Pejčinović, analysant en 1940 l'ouvrage de Pejčinović la „Consolation des pécheurs“, fait remarquer qu'il doit exister dans les Archives nationales, à Belgrade, des documents qui expliqueraient les raisons pour lesquelles l'ouvrage de Pejčinović n'a pas été imprimé dans cette ville.

Dans son article H. P. publie trois documents qui jettent la lumière sur cette question.

Le premier document est une lettre du prince Miloch adressée à la „censure ecclésiastique“ — au métropolite serbe. Dans cette lettre en date du 22-II-1834 Miloch informe le métropolite serbe qu'il a résolu de faire imprimer à ses frais, en 500 exemplaires, l'oeuvre de l'igoumène de Tetovo Cyrille (Pejčinović), qu'il envoie le manuscrit à la censure, laquelle en examinera le contenu au point de vue religieux et que l'impression en sera faite immédiatement dans le cas où l'autorisation serait accordée.

Le second document contient deux résolutions dont la teneur diffère. C'est la réponse du métropolite envoyée le 29-II-1836 à Cyrille Pejčinović. De ces deux résolutions il ressort que la „censure ecclésiastique“ n'autorise pas l'impression de l'oeuvre de Pejčinović pour les raisons suivantes:

1. Le manuscrit renferme beaucoup de mots étrangers (turcs);
2. Les livres de caractère religieux n'ont pas habituellement de préface, l'ouvrage de Pejčinović en a une qui déplaît à la censure;
3. Le parallèle établi par l'auteur entre la Vierge et le commun des mortels est considéré comme outrageant;
4. Le plan de l'ouvrage de même que la ponctuation ne sont pas bons.

2) ЕДЕН РАН ПРЕПИС НА ПЕЈЧИНОВИКЕВОТО ДЕЛО
„УТЈЕШЕНИЕ ГРЈЕШНИМ“ НАПРАВЕН ВО ПРИЛЕП

Во збирката на стари ракописи и книги при семинарот за Македонски јазик и литература на Скопскиот Филозофски факултет се наоѓа, покрај други интересантни работи, и еден ракопис (уште неинвентарисан) добавен од Прилеп. Ракописот бил власништво на Сотира син му на поп Анана Антески. Ракописот вака изгледа: Големината му е 20×15 см., текстот 16×11,5 см; има листови 2 непагинирани 43 пагинирани и 1 непагиниран. Пагинацијата е словенска, но неточна и неправилна на неколку места. Ракописот е подврзан во слаба кожа-мешин, инаку доста е читок.

Ракописот е препис на второто дело на видниот македонски преродуач Кирил Пејчиновиќ—Тетоец: „Утјешение грјешним“, Солун 1840 година. Значајот на овој препис е во тоа дека тој ни сведочи за популарноста на Пејчиновиќевото дело, односно за недостатокот на штампани текстови, а истовремено дава и доста интересантни јазични црти од сообраќајниот, говорниот јазик од првата половина на XIX век во Прилеп.

Прилеп во првата половина на XIX век, кога во Македонија почнува преродуачкото движење, одигра знатна улога во општите напори на македонскиот народ да се истиот издигне културно, просветно, а со тоа и политички. Прилепската чаршија, како и останатата македонска чаршија, со своето занаетчиство и трговија, со своето економско издигнуење, даваше солидна база на културно-просветните напори на македонското преродуачко движење раководено од скромните просветни и културни работници какви беа, меѓу другите, Јоаким Крчовски и Кирил Пејчиновиќ.

Во Прилеп пред крај на првата половина на XIX век е формиран еден таков круг луѓе, кои успеваат да отворат и основно словенско-македонско школо и да дадат поттик на своите сограѓани за просветно-културно издигање. Со богата традиција, која своето потекло го влече уште од среден век, Прилеп со својата околија, со своите манастири-нарочито со манастирот Трескавец кој беше садник на просветно-верскиот живот—можеше само да го ојакне делото на културно-просветното издигнуење на своето граѓанство. За школските потреби, за црквените потреби, за потребите на граѓанството, со големи тешкотии и ризици се преносуеја во Македонија, конкретно во Прилеп разни

школски книги, буквари, читанки, разни календари, разни книги со религиозно-верски карактер, книги со белетристички карактер какви беа романизираната биографија на Александар Велики, романтично-сентименталната историја на Геновева и др., разни зборници од народни песни. Македонските трговци, кои по свои трговски работи го крстараа целиот Балкански Полуостров, кои одеа и во средна Европа, во Русија, донесуеја таква лектира од Русија, Србија, Унгарија, подоцна од Бугарија. Книгите од солунската штампарија на папа Теодосија архимандритот синаитски, на прво место, се носеа во внатрешноста на Македонија, и во Прилеп, веројатно во знатен број примерци, како зборат бројовите на „сочетниците“—претплатниците на книгите излезени од солунската штампарија. Само што, изгледа, дека тој број екземплари од солунската штампарија, од книги кои беа писани на македонски јазик и кои поради тоа беа најблиски на македонското население, не бил доволен да ги задоволи потребите на населението. Ние, на жалост, до денеска немаме утврдено колкав бил тиражот на солунските книги, а би било интересно да се знае колку примерци, од која книга, излегле од штампаријата на папа Теодосија. Во секој случај непосредно по излагањето на тие книги, во Македонија се појавуат и преписи од нив, што зборува дека екземпларите кои ги исфрлил папа Теодосија не биле доволни за потребите во Македонија. Појавот да се препишуат штампани текстови, како ми се чини, беше општ во Македонија. Така во Бигорскиот манастир св. Јован и денеска се сочувани извесни преписи од разни штампани книги во солунската штампарија и од други штампани текстови. Во децениите за кои овдека зборам, во св. Јован се препишале: **Кратко е списание на сѐтѝте дванаесет манастири заради поклониците што идат на Света Гора и за други што желеат да знаат чдесите што се по сѝгорските манастири** — како гласи на полно во народен говор дадено заглавието на делото штампано во Солун на 1839 година: **Краткое описание двадесѝт манастиреј обретајущијасѝа во св. Гору Атонској¹⁾**, после книгите на хаѝи Јоакима Крчовски, штампани не во Солун, туку во Будим, Митарства и Слово заради страши сѝд божи и др. штампани текстови се препишувале во тој познат манастир. (Од книгата на Јоакима Крчовски **Повест ради страшнаго и втораго...** има напраено барем 5 преписа, а од Митарствата барем 2 преписа како утврдил А. И. Селишчев во Македонски преглед год. IX, стр. 137-139, 139-40). Освен во него со препишуење на штампани текстови се бавеле луѓе и по другите манастири и цркви од оваа

¹⁾ В. Погорелов, **Опис на старите печатани бжлгарски книги (1802—1877 г.)**, Софиа 1923, бр. 54;

околија. Така во црквите во Дебар, во црквата во Ростуше, често се наоѓаат, на маргините на штампаните богослужбени книги, цели беседи препишувани од Јоакима Крчовски, од Пејчиновиќа и др. Дека и во Прилеп бил обичај да се препишуат штампани текстови, и во годините кои нè интересираат сега, беше познато и порано од студиите кои се бавеле со Прилеп²⁾). Покрај тоа, во збирката од стари ракописи и книги на семинарот за Македонски јазик и литература се наоѓа еден препис од Чудесата Богородични на Јоакима Крчовски, направен некако во тоа време. Еве го нашиот ракопис да ја поткрепи нашата мисла дека постоел тој обичај да се препишуат штампани текстови и во Прилеп.

Прилепскиот препис од делото на Пејчиновиќа направен е само 3-4 години откако това дело излезе од солунската штампарија. Од две забелешки кои постојат на ракописот се гледа дека преписот е направен на „awмд мџа фев.“, како гласи првиот запис направен при крајот на записот напишан на непацинован лист. Под овој запис се наоѓа и друг еден запис напишан со црвено мастило (целиот ракопис е напишан со обично црно мастило), кој гласи: „1844 года в Хѣта—мџа дефемвриа день 21“. И, најпосле, уште еден запис се наоѓа на крајот на ракописот, на листот мџг, и гласи: „месецъ декемриѣ день ѓа — awмг“. Од овие записи се гледа дека „Утјешение грјешним“ на Пејчиновиќа било препишано во Прилеп на 1843 г., како збори третиот запис, односно 1844 година како зборат првите два записа. Било која од овие две години да ја земеме како година кога е направен преписот, тие ни сведочат дека делото на Пејчиновиќа било барано, кога се јавила потреба да се препише така рано.

Прилепскиот ракопис на Пејчиновиќевото дело, покрај горе реченото за него, вака изгледа. На првиот непацинован лист се даваат извесни податоци за препишувачот и како се виде, за времето кога е направен преписот. Истовремено овој текст е карактеристичен за препишувачот, за неговата работа на преписот, за неговото недоволно внимание при работата, за неговата писменост — заради това го донесувам цел: „Ѣна книга да се знаетъ вти етъ в/лета христевъ си/нъ книга глаг/олемаѣ оутшени/е грѣшнимъ и в к/ирила и еромонаха и/ерѣменъ въ манастирѣ лешечкаго ста/го атанасиѣ синай/скаго (sic!) оваѣ книжца наѣа ѣ пишѣва/лѣ за поздравленне/ѣ да бѣа и спаса на/шиго неѣса хѣта е/мѣже подобаетъ (I. непаг.)/сакаѣ слава че/стѣ поклонение/оцѣ и синѣ и сетом/8 дѣхс/нини и при/сно во еки веко/вѣ аминъ/awмд/мџа фер“.

Над записот, на првиот лист, се наоѓа со молив забележена година 1893. На истата страна, на левата маргина:

²⁾ Георги Трайчев, Град Прилеп, Соф. 1925, стр. 40;

има со Мастило, некаков нечиток запис. На вториот непагиниран лист се наоѓа заглавието на Пејчиновиќевото дело, доста неточно дадено: Книга глаголемаа/оутѣшение грѣшнымъ приведенъ (sic!) на прости лзыкѣ ѿтѣ (sic!) Кирила ѿ/еромонахъ (sic!) вившагw игѣменъ въ ман/астиръ лешечкагѣ стаго атанасіа въ/тѣпѣ солзиски при хачи попа/деодвсѣа архимандрита/синаитскаго въ лата (sic!)/1840/.

На 2 непагинованиот лист има некакви забелешки со мастило. Од нив може да се прочитаат само два збора: богородица и високопреподобен; на листот мв^т, горната маргина, има година: 1895. Последниот непагиниран лист е ишаран со разни зборови, доста нечитки. На 1 страната има и една рачунска операција со арапски бројеви. Внатрешната страна на кориците исто така е исписана со една забелешка за купуење кромид, лук, пиперки, со цена во грошови.

Од заглавниот лист, т.е. од првиот запис се гледа дека преписот го направил некој Илија „за поздравление Господа Бога...“ Кој бил тој Илија и што бил, во записот не ни се збори, нити пак некаде во ракописот. Од записот, кој претендира на некаква освештено утврдена форма уобичаена кај старите ракописи, во нивните записи, — од овој доста неписмено написан запис, за сожаление, не може конкретно да се збори за препишувачот. Дали првите зборови: „Сија книга да се знает оти ет о/д/лета Христов син“ треба да значат дека под зборот: лета — се крије, евентуално, И л е т а, дем. од Илија?! Да ли под зборот Христов се крие презимето на препишувачот, или е това Исус Христос. На последниот непагиниран лист со молив има неколку забелешки од кои една може да се чита како: л е т о в! Има ли некаква врска меѓу оваа забелешка, која е написана од друга рака, не од раката на препишувачот, со лета од заглавниот запис, не можам да речам. Од моите колеги од Прилеп не можев да добијам некаква потврда за име или презиме лета во Прилеп за сегашно време, или да постоело порано³⁾.

Ако писарот Илија не ни дал за себе повеќе податоци (од времето од кога е овој ракопис, познат е во Прилеп некој Илија Лигуш, учител за кого збори Ј. Х. Васиљевиќ, Прилеп и негова околина, Београд 1902, стр. 91; дали е тој Лигуш нашиот писар Илија), за него доста збори и самиот негов препис од делото на Пејчиновиќа. На прво место тој бил писмен и се занимаал со препишуење на книги. Да ли

³⁾ *И. Иванов*, Български старини изъ Македония 1931, стр. 66, 657 споменуе во 1837 г. како претставител прилепски: Христе Х. Иліа. Да ли тој имал син Илија Христов! И да ли, може, е тој писарот на овој ракопис?

препишал уште некоја друга книга не ми е, за сега, познато. Од неговиот препис, писарот Илија ни се прикажуе како еден доста слаб писар, комотен, не многу заинтересуван за коректноста во препишуењето. Неговиот препис е полн со разноврсни правописни, јазични, логични погрешки. Тој, на прво место, јазикот на Пејчиновиќевото дело го дава во прилепска форма; во најголем број случаи имаме работа со еден текст писан на прилепски говор повеќе од колку на тетовски. Покрај тоа, препишувачот чини и други отстапуења од оригиналот. Тој пропушта поедини букви, зборови, цели реченици и пасуси-поради кои пропуштања се менуе смислата и се губи логичната врска меѓу мислите; прилепскиот препишувач неписмено ги дели зборовите на слогови, односно лошо врши пренос од ред, на ред; со мали букви ги пишуе сопствените именки; не се држи за Пејчиновиќевата интерпункција /која не е многу точна/, нити има некаква интерпункција; невнимателно ги препишуе зборовите; акцентуацијата на оригиналот не е задржана; има чести метатези; именките ги „прилепизира“, ако така може да се рече за губењето на -т во членот кај именките; во извесни случаи дава добра фонетска транскрипција; наивно решавање на скратениците; ги препишуе и штампарските грешки, што збори за механичкото препишуење; употребуе синоними; од неразбирање или од слабо пазење заменуе еден збор со друг, и така натака⁴⁾.

Преписот на Илија и со овие сите правописни и јазични некоректности ние еден драгоцен документ. И на основа на оваа кратка и не наполно систематска јазична анализа се гледа начинот по кој прилепскиот препишувач го прилагодувал Пејчиновиќевит текст за потребите во Прилеп. Не многу коректно, со низа разноврсни грешки и пропусти, со специфичности од прилепскиот говор и со индивидуални црти на препишувачот – преписот на Илија е едно јасно сведоштво за жаждата која ја осеќале Прилепчаните за писаното слово; овој препис збори и за популарноста на Пејчиновиќа. Од таа страна нарочито ни е драгоцен овој препис, кој збори дека Пејчиновиќ бил популарен и толку ценет од своите современици, да доживел исцело да се препишуат

⁴⁾ Ги давам јазичните и правописните карактеристики на прилепскиот препис од делото на Пејчиновиќа, не претендирајќи на исцрпност. На основа на овие карактеристики, нарочито на основа на некои јазични карактеристики, ми се чини дека препишувачот не бил од словенско потекло туку, може да биде, од влашко. Таквата моја претпоставка ја поткрепуе и универзитетскиот наставник Л. Лапе, кој и го пронајде овој ракопис во Прилеп. Заради технички причини текстот на преписот, односно на оригиналот Пејчиновиќев, го давам во модерна графика, испуштајќи ги непотребните полугласи, односно решавајќи ги скраќениците и не давајќи ги ни акцентите нити другите надредни знаци.

неговите дела. Во недостаток на писатели од друг карактер, писатели со дела од чисто книжевна вредност, писатели како што се Пејчиновиќ и Крчовски ни се мили и драги дека тие се преродуачи на македонскиот народ, тие се луѓе кои успеале своите локални говори да ги издигнат на степен на еден книжевен језик. Заради тоа и најситен податок, кој би ни зборел за нив, ни е многу значаен; ваков еден случај-како што е овој со преписот од Утјешение грјешним-нарочито ни е драг. Тоа е и разлог што вака опширно се зборува во овој напис за прилепскиот препис.

Правописно-зачините грешки, односно карактеристики, се провлекуат низ целиот препис. На прво место се фонетските промени, извршени во вокалската и во консонантската система. — Држејќи се за прилепскиот говор, препишуачот назалот **Ж** го предава со **А**, додека во оригиналот рефлексот на **Ж** е **У**: мажко-мужко (**Ш**, **г**): првиот пример е земен од ракописот, вториот од штампаниот оригинал, првата страница е ракописот, втората од оригиналот), каде-куде (**и**, **ид**), тапани-тупани (**кв**), на пат-на пут (**гд^г**) и више пати, доследно; долгото **а**: **аа** од оригиналот препишуачот го дава со едно: слјушат-слушаат (**ки**, **кд^г**) полугласот **ь** го заменуе често со **а**: дла-ок-дльбок (**кв**, **кв^г**), снага-сньга), **кв^г**, **кв**); тврдиот полуглас (**ъ**) го заменуе по некој пат со **а**: зандан-зъндан (**г^г**, **си**); **и** го пишуе со **а**: **а**ко мет-нако мед) **Г**, **г**); **А** од оригиналот го заменуе со **А**: атанаси**а**-атанаси**а**, типографи**а**-типографи**а** (**Б**, **в**), обрнато: **А** од оригиналот го заменуе со **И**: кнас-кн**а**з (**Б**, **в**): миниат-мини**а**т (**Б**, **в**); **к**-е, недоследно: сиреч-сир**ѣ**ч (**Д**, **д**), разгневас**я**-разгн**ѣ**вас**я** (**г**, **д**), со постене-со постен**ѣ** (**г^г**, **д^г**), без вера-без в**ѣ**ра (**д**, **е**) и веднага до тој пример; д**ѣ**ла в**ѣ**ри-еднакво како и во оригиналот (**д**, **е**) итн.: **Е** пишуе место **И****Е**: толковане-толкование (**Б**, **в^г**) со **Е** го заменуе **И** од оригиналот: челик-чили**к** (**Б^г**, **Г**); пишуе **и** место **И**; истори**а**ми-истори**а**ми (**Б**, **в^г**); **И** пишуе место **ѣ**: кирил-к**ѣ**р**ѣ**лл, типографи**а**-т**ѣ**пографи**а** (**И**, **Б**); скоро по правило **ш** (омега) го заменуе со **О**: род-р**ш**д (**г**, **д**) токмо-ток**ш** (**г**, **д**) итн.; **О** пишуе место **и**: хаирс**о**с-хаирс**и**с (**кв**, **кв**); **ш** (омега) пишуе место **а**: да **ш** чатат-да **а** чатат (**в**, **в^г**); со **у** го заменуе **О**: хем стопанут-хем стопанот (**кв**, **кв^г**); со **з** го заменуе **О**: сед**з**м-седом (**к^г**, **кз**); со **з** го заменуе **ш**: толк**з**-толк**ш** (**к^в**, **к^в**): со **з** го заменуе **ѣ**: ко благосерд**ѣ**ју-ко благоседи**ю** (**ш**, **ка**); пишуе **ю** место **ОУ**: јучител-оучител (**в^г**, **г^г**), југодници-угодници (**ш**, **ка**) со јум-со у**м** (**ш**, **ка**); пишуе **ю** место **з**: во блјут-во блуд (**кд^г**, **ки**) слјуга-слуга (**з**, **к**), слјушат-слушат (**ки**, **ка**), јутро-утро (непаг. **ка**) и др. и обрнато. Пишуе **з** место **ю**: им се на**л**ѣти-им се на**л**ѣти (**си**, **д**), цару-цар**ю** (**ш**, **ка**). Во употреба на консонантите препишуачот исто така покажуе голема разноликост и недоследност. **Х** го заменуе со **К**: ветка**ја**-ветха**ја** (**в^г**, **в^г**), искодит-исходит (**к^г**, **к^г**), го укапа

змија-го ухапа змија (лг, м); Г го заменуе со К: и каде коде-и када годе (к^г, к^г), во пролок-во пролог (кз, зч), долг-долг (д, з); К пишуе место Ц: руке-руце (ма^г, ле); према народниот изговор и звучноста на консонантите ја заменуе истата, така, да д-т, (као што е случај и во горните примери: ч-к, г-к): нарот-народ, труд-трут, Давит-Давид итн. скоро доследно во целиот препис, дури и вакви примери: насатил-насадил (лв, ид), телајшти-делајштим (кд, аз), д го заменуе со: Т, Д: Атанасија-Аванасија (заглавие), кардагена-карвагена (лг, м) виданију-Виванију (ли, ли), Т го уфрлуе во зборовите: стреброто-среброто (г, г), стребрен-сребрен (д, з). Со С го заменуе Ц: во светници (хрисјански празник)-во Цветници (м, мс), дури и: десата-децата (з, н); со С го заменуе и З: кнас-књаз (а^г, а^г), садене лосе-садење лозје (м^г, мс^г), бес татко-без татко (з, н), ас-аз, совеше-зовеше (лд^г, ма^г), и обрнато со З го заменува С: со плазание-со плјасание (играње, кв^г, кс), дрез-древес (ли, ли): со Ц го заменуе П: цалом-псалом (з, д), од цалтир-от псалтир (в^г, в^г); крајно Б-П: рап-раб (з, к) леп-леб (аз, мг) Истиот појав и во замената на Ф со В: От варано-от фараона (з, д), Раваила-Рафаила (кд, ки), го врлил-фрлил (д^г, з), и обрнато пишуе Ф место В: на херуфимих-на херувимих (л, ли); И со консонантот Х постапуе доста разнолико. Така место Х пишува: В, Ф; окопавте-откопахте (мс, мг), со епитрафил-со епитрахил (ки, аз); Љ (полумекo л од тетовскиот говор) го заменуе со Л: лубов-љубов (в^г, в^г) клучо-кључ (в^г, в^г), лубезен-љубезен (в^г, в^г); Пејчиновиќево-то име кое и Теодисија Синаитски го пишуе со два ЛЛ, препишуачот го дава со едно Л: кирил-кирилл. Занимливо е пишуењето на Ѓ, Ѓ. Како што е познато Пејчиновиќ во своите дела ги употребуе ови две букви за оние гласови кои денеска во македонската азбука се бележат: К, Г. Во употребата на овиe две букви препишуачот е наполно недоследен, употребуеќи го најчесто обично К за Ѓ. Инаку имаме примери каде Пејчиновиќевото Ѓ е заменето со: Г, Х, Ц. — К место Ѓ го пишуе и во македонските зборови и во туѓите зборови (турските зборови). Браќа-браќа, куќа-куќа, (ш, кв) јадеики-јадејќи (г^г, г), летајќи-летајќи (лд, м^г), зулумкар-зулумџари (е, з); и обратен случај каде пишуе Ѓ место К од оригиналот: ѓефил-кефил (к, кд). Има доста примери каде Ѓ е заменето со Г: велеагим-велеаѓим (к, кг), ге зeмет-ѓе зeмет (м, мс), споминаги-споминајќи (м^г, мс); во извесни случаи Ѓ го заменуе со Х: хиамет-ѓиамет (е, з); има случаи каде Ѓ го заменуе со Ц: браца и чеда-браќа и чеда (непаг. (к^г), току плачеици-току плачејќи (нг, аз); да се вратиме на куќата своја-да се вратиме на куќата своја (и, г) тегнеици-тегнејќи (д^г, г). Забележив еден пример каде Ж(Ѓ) е заменето со

Ц: за граѓаните-за граѓаните (из, ид). Со Ј го заменуе Х: станаја-станаха (д, д^г), поклонија-поклониха (си). Ц го заменуе со ч: рича-рица (г, г^г) борчот-борцот (га, са); со Ц го заменуе Г: друци-други (е, с).

Освен овие гласовно-правописни карактеристики, во прилепскиот препис има и други грешки, како се рече погоре. Препишуачот испушта поедини букви: вагелие-евангелие; испушта делови од зборот; да создат-создадат (а, а); цели зборови испушта: сме нарекле сме *и* нарекле (а), да познат-ради да познаат (е); испушта неколку збора: многу на едни жени да умираат-многу на едни жени *многу мџи да е* умираат (е); испушта цели реченици: проштение о сина своего не тужите току имате утешение грешним и скорбним радост-проштение ќе ви извадит от сина своего, не тужите току имајте утешеније, зере Она ет утјешение грјешним, и скорбним радост (з, о); што грешиле нам нашите кабаети-што грешиле нам, затова и он непроштат нам, нашите кабаети (д, и); и кои ќе тебе споменјат и молит за нешто ја давам за љубов твоја — и кој ќе тебе спомињат и молит за нешто, да им поможеш, имаш изин от мене што сакаш да им даруваш на тија што ќе те молат за нешто, ја давам за љубов твоја (о, кк); што си му должен десет хилади хазна ќе ти ги ресит-што си му должен десет хилади хазна, и да веруеш еле тија хазна ќе ти ги ресит (к, кк); и др. Препишуачот неписмено ги дели зборовите на слогови: многу (а), б-еше (б), ве-к итн.; неписменоста своја ја покажуе и со това што сопствените именки ги пишуе со мали букви: кирил-Кирил, илија минијат-Илија Минијат; поради незапењето извесни зборови погрешно ги препишуе: место: *не* кључ от злато ни от сребро но кључ од железно — пишуе: *на* кључ и така натака, и ја менуе смислата, или место: до *вчера*-до *вечера* (ма, да); има известен број метатези: отпокајте ме-*ошкoйајше* ме (лг, м), на всилни бубина свилни буби (м, м), и скоро редовно све-все; Членованите именки го губат -Т: у манастиро-у манастирот (лг), вараоно-фараонот и скоро доследно. Добра страна е фонетско препишуење на извесни зборови: човекољупче-че ловеко љубче, слаткаја-сла д каја; дава синоними: цици-сосци s^v, s^г, цицал-сисал (ив, ид) и така натака разни други неразбирања, грешки и пропусти, адаптирања на местниот говор. Во прилепскиот препис стои: нећев да влезам-не хоћев да влезам (л^v, мк^v); препишуачот пишуе: ниеми е (зм^v, и); место тетовското: године-години (к, кк); место: тррим-трп ам (а, а) итн. итн.

*Резюме*2) ОДИН РАННИЙ СПИСОК С ТРУДА „УТЕШЕНИЕ ГРЕШНЫМ“
К. ПЕЙЧИНОВИЧА СДЕЛАН В ПРИЛЕПЕ

Харалампие Поленакović

В коллекции старых книг и рукописей, при Семинаре македонского языка и литературы находится список произведения „Утешение грешным“, Салоники 1840, видного македонского возродителя первой половины девятнадцатого века Кирилла Пейчиновича (около 1770—1845 г.). Список сделан в гор. Прилепе неким Ильей в 1843-ьем или в 1844-ом году. Этот список представляет многосторонний интерес. Во первых, этот Илья говорит о популярности Пейчиновича; а затем, основываясь на последней, утверждает, что произведение Пейчиновича особенно требовалось публикой и что число печатных экземпляров было недостаточно. По поводу списыванья печатных текстов автор констатирует, что в целой Македонии, вследствие недостатка печатных текстов, списывались произведения македонских возродителей Иоакима Крчовского и Кирилла Пейчиновича, а также и другие произведения.

В итоге филологического анализа автор констатирует, что прилепский список сделан человеком недостаточно внимательным и недостаточно грамотным. В списке находится ряд орфографических, филологических и других ошибок. Списывая „Утешение грешным“, прилепский переписчик произведения сообщил ему специфически прилепскую филологическую форму, не придерживаясь корректно оригинала:

*Résumé*UNE COPIE RÉCENTE DE PRILEP DE LA „CONSOLATION DES
PÊCHEURS“ DE CYRILLE PEJČINOVIĆ

par

Haralampije Polenaković

Dans les collections de livres anciens et manuscrits affectés au Séminaire de langue et de littérature macédoniennes se trouve une copie de l'oeuvre „Consolation des pêcheurs“ publiés à Salonique en 1840 par le novateur littéraire macédonien bien connu de la première moitié du XIXe siècle, Cyrille Péjčinović (vers 1770 à 1845). Une copie en fut établie dans la ville de Prilep par un certain Ilja en 1843 ou 1844. Cette copie présente un intérêt multiple. En premier lieu, Ilja parle de la popularité de Pejčinović, puis, s'appuyant sur ce qu'il vient de dire, affirme que l'oeuvre de Péjčinović fut particulièrement recherchée par le public et que le nombre des exemplaires fut insuffisant. Au sujet de la copie du texte imprimé l'auteur constate que dans toute la Macédoine, par suite du manque de textes imprimés, on a recopié les oeuvres des écrivains Joachim Krčovski et Cyrille Pejčinović et autres.

En résumé, après en avoir fait l'analyse philologique, l'auteur constate que la copie a été établie par une personne manquant d'attention et d'instruction; la copie renferme des fautes orthographiques, philologiques et autres; au cours de la transcription de la „Consolation des pêcheurs“, le copiste ne s'en est pas tenu exactement au texte auquel il a mêlé des expressions propres au parler de Prilep.